

UUSI KILPAILUOIKEUS

Petri Kuoppamäki

4., uudistettu painos

Copyright © 2026 Alma Media Finland Oy ja kirjoittaja
Yhteistyössä Juristiliiton Kustannus

ISBN 978-952-14-5499-8

ISBN 978-952-14-5500-1 (verkkokirja)

Kansi: Aste Helsinki Oy, Outi Pallari

Taitto: Aste Helsinki Oy, Outi Pallari

Otavan Kirjapaino Oy, Keuruu 2026

Anna palautetta kirjasta: kustannustoimitus@almainsights.fi

Alkusanat neljänteen, uudistettuun painokseen

Teoksen neljäs painos on kirjoitettu tilanteessa, jossa kilpailuoikeus on murroksessa. Toimivaksi havaittua perusrakennetta ei ole tälläkään kertaa muutettu. Tarkoituksena on edelleen tarjota lukijalle kilpailuoikeuden ydinsisältö muodossa, jossa mennään pintaa syvemälle mutta säilytetään sivumäärä kohtuullisena. Tavoitteena on paitsi osoittaa se, mikä kilpailuoikeudessa tällä hetkellä on olennaista, myös kuvata uusia kehityssuuntia ja ratkaisuaan odottavia ongelmia. Kilpailuoikeuden ohella käsitellään myös kilpailuteoriaan, kilpailun taloustieteeseen, kilpailupolitiikkaan ja EU:n sisämarkkinaoikeuteen liittyviä kysymyksiä.

Aineellinen sääntely on kolmannen painoksen jälkeen uudistunut laajasti. Kaikki kirjan pääjaksot ovat vaatineet merkittävää työstämistä sekä muuttuneen lainsäädännön että kehittyneen oikeuskäytännön vuoksi.

Kansallisella tasolla kilpailulakia on muutettu ECN+-direktiivin täytäntöönpanon yhteydessä (721/2019), minkä ohella yrityskauppojen ilmoituskynnystä alennettiin vuoden 2023 alusta (1297/2022). Keskustelu otto-oikeudesta jatkuu. Hankintalainsäädäntöä on täsmennetty, ja hallituksen esitykseen HE 2/2026 vp perustuvat muutokset on otettu huomioon; EU:ssa on lisäksi vireillä hankintadirektiivien laajempi uudistus. Kilpailun avautumista kuvaavat myös uusi rahapelilaki ja alkoholin etämyyntiä koskeva ratkaisu, jotka kaventavat perinteisiä lakisääteisiä monopoleja.

Komissio on uudistanut ryhmäpoikkeusjärjestelmää: voimaan ovat tulleet vertikaalisia sopimuksia koskeva ryhmäpoikkeusasetus (EU) 2022/720 ja sitä täydentävät suuntaviivat, tutkimus- ja kehityssopimuksia sekä erikoistumissopimuksia koskevat asetukset (EU) 2023/1066 ja (EU) 2023/1067, uudistetut horisontaalista yhteistyötä koskevat suuntaviivat sekä teknologiansiirtosopimuksia koskeva ryhmäpoikkeusasetus (EU) 2026/877. Horisontaalisuuntaviivoihin sisältyy ensimmäistä kertaa oma lukunsa kestävyys sopimuksesta, mikä kertoo omalta osaltaan kilpailuoikeuden ja muiden yhteiskunnallisten tavoitteiden kytkennän tiivistymisestä. Markkinamäärittelyä koskeva tiedonanto uudistettiin vuonna 2024.

EU:ssa digitaalisia palvelualustoja koskevia tapauksia on tullut merkittävästi lisää. Osittain jälkikäteisestä kieltoihin perustuvasta valvonnasta on siirrytty kohti ennakollista sääntelyä. Digimarkkinasäädös (DMA) asettaa portinvartijoille suoraan sovellettavia velvoitteita ilman määräävän markkina-aseman ja väärinkäytön osoittamista. Teoksessa on tästä syystä uusi jakso, jossa portinvartijasääntelyä myös verrataan SEUT 102 artiklan mukaiseen arviointiin. Toisaalta muuttuneen geopoliittisen tilanteen vuoksi kilpailu- ja hankintaoikeus kytkeytyy aikaisempaa tiiviimmin kauppapolitiikkaan. Tätä kehityslinjaa kuvastavat ulkomaisia tukia koskeva asetus (FSR) ja kansainvälisten hankintojen väline (IPI).

Oikeuskäytäntöä on kertynyt runsaasti. Unionin tuomioistuin on vahvistanut komission Google Android -päätöksen keskeisiltä osin (C-738/22 P), täsmentänyt SIEC-testiä ja näyttötaakkaa oligopolistisilla markkinoilla CK Telecoms -tuomiossa, rajannut sulautuma-asetuksen ja SEUT 102 artiklan suhdetta Illumina/GRAIL- ja Towercast-ratkaisuissa sekä ottanut Tondela-ennakkoratkaisussa (C-133/24) kantaa kilpailevien työnantajien välisiin rekrytointikieltoihin. Kotimaassa korkein hallinto-oikeus on antanut merkittäviä ratkaisuja muun muassa linja-autoalan kilpailunrajoituksesta, isännöintialan hintasuosituksista ja Turun seudun joukkoliikenteen tarjousyhteistyöstä. Ratkaisut on sijoitettu niihin asiayhteyksiin, joihin ne aineellisesti kuuluvat.

Tutkimuksellisesta näkökulmasta olen jatkanut kolmannessa painoksessa aloittamaani digitalisaation tarkastelua, mutta painopiste on siirtynyt askeleen eteenpäin. Tekoäly ei ole enää tulevaisuuden kysy-

mys. Algoritminen hinnoittelu, hinnoitteluohjelmistojen välittämä tietojenvaihto ja koneoppimiseen perustuva markkinakäyttäytymisen haastavat sopimuksen ja yhdenmukaistetun menettelytavan perinteiset tunnusmerkit. Teokseen on lisätty jaksot kielletystä yhteistyöstä digitaalisilla markkinoilla ja algoritmisesta hinnoittelusta. Tekoäly muuttaa myös julkisia hankintoja sekä tarjouskartellien havaitsemista.

Toinen läpäisevä teema on kilpailun ja kilpailukyvyn välinen jännite. Enrico Lettan ja erityisesti Mario Draghin raportit sekä komission Competitiveness Compass ovat käynnistäneet keskustelun siitä, tulisiko yrityskauppavalvonnassa antaa aiempaa enemmän painoa mittakaavalle, innovaatioille ja resilienssille. Komission 30.4.2026 julkaisema luonnos yhdistetyksi yrityskauppasuuntaviivoiksi on saanut teoksessa oman jaksonsa. Samaan aikaan Yhdysvalloissa uusbrandeisilainen suuntaus on haastanut Chicagon koulukunnan kuluttajahyvinvointistandardin. Olen pyrkinyt kuvaamaan näitä keskusteluja tasapuolisesti ja tuomaan esiin myös kriittiset näkökohdat.

Kirjan lopussa käsitellään julkisia hankintoja, mukaan lukien vuonna 2026 voimaan tulleet lainmuutokset. Jakson loppuun on lisätty uusi jakso hankintaoikeuden saavutuksista, haasteista ja kehitysnäkymistä. Nykytilan ymmärtää kunnolla vasta, kun tietää, miten siihen on tultu, joten aiempien painosten historiallinen jakso on säilytetty.

Liitteinä olevat säädökset on saatettu ajan tasalle, ja lähdeluettelo sekä hakemistot on käyty läpi kokonaisuudessaan. Lainsäädäntöä ja oikeuskäytäntöä on seurattu heinäkuun puoliväliin 2026 asti.

Kiitän Alma Insightsia teoksen julkaisemisesta sekä kustannustoimittaja Harri Korkeamäkeä arvokkaasta panoksesta käsikirjoituksen viimeistelyssä. Kiitän myös Outi Pallaria teoksen taitosta ja kannesta. Kiitän niitä lukijoita, kollegoita ja opiskelijoita, jotka ovat antaneet palautetta aiemmista painoksista. Kuten ennenkin, otan mielelläni vastaan kritiikkiä ja parannusehdotuksia.

Espoossa 1. päivänä syyskuuta 2026

Petri Kuoppamäki

Alkusanat kolmanteen, uudistettuun painokseen

Teoksen kolmannessa painoksessa kirja on saatettu taas ajan tasalle. Toimivaksi havaittua perusrakennetta ei kuitenkaan ole muutettu.

Teoksessa on otettu huomioon kilpailulakiin vuoden 2011 jälkeen tehdyt muutokset. Viime vuosina kilpailuoikeuden yksityisoikeudellinen soveltaminen on lisääntynyt myös Suomessa. Vuoden 2016 lopussa tuli voimaan uusi laki kilpailuoikeudellisista vahingonkorvauksista. Hankintalainsäädännön kokonaisuudistus tuli voimaan vuoden 2017 alusta. Kilpailuoikeudellisen tulkinnan osalta on saatu merkittäviä ratkaisuja niin kotimaasta kuin EU:sta.

Teos on monilta osin kirjoitettu uusiksi. Samalla olen lisännyt uusia jaksoja asioista, jotka olivat jääneet liian vähälle huomiolle aiemmissa painoksissa tai joiden merkitys on lisääntynyt. Nykytilan ymmärtää kunnolla vasta kun tietää, miten siihen on tultu. Tästä syystä olen säilyttänyt aiempien painosten historiallisen jakson.

Tutkimuksellisesta näkökulmasta olen kiinnittänyt tällä kertaa erityistä huomiota digitalisaation tuomiin muutoksiin ja haasteisiin. Olen kysytellyt aihetta kauppakorkeakoulussa pitämäni digitaalisen kilpailuoikeuden luentojen ja kansainvälisten tutkimushankkeiden kautta. Digitalisaatio tuo uusia haasteita markkinoiden ja liiketoimintakonseptien ymmärtämiseen, relevanttien markkinoiden määrittelyyn ja markkinavoiman mittaamiseen. Tekoäly mahdollistaa uudenlaisen kolluusion. Aikoinaan arveltiin, että uuden talouden mukanaan tuomat digitaaliset palvelualustat rapauttavat perinteisiä

valta-asemia ja tehostavat markkinoiden toimintaa. Näin onkin käynyt, mutta nyttemmin on havahduttu myös siihen, että on syntynyt kokonaan uudenlaisia määräävän markkina-aseman väärinkäyttötilanteita. Samalla kilpailuanalyysi on monimutkaistunut ja markkinat muuttuvat aikaisempaa nopeammin.

Lainsäädäntöä ja oikeuskäytäntöä on seurattu elokuun loppuun 2018.

Alma Talent osoittautui luotettavaksi ja tehokkaaksi yhteistyökumppaniksi. Haluan erityisesti kiittää kustannustoimittaja Aino Rauniota arvokkaasta panoksesta teoksen viimeistelyssä. Kiitän myös Eija Lauhalahtea teoksen taittamisesta.

Lopuksi kiitän Suomen säitä. Teosta oli mukava kirjoittaa kotipihalla. Onneksi professoreilla on kesä-, heinä- ja elokuu, mikä mahdollistaa uuden tuotannon.

Espoossa 1. päivänä syyskuuta 2018

Petri Kuoppamäki

Alkusanat toiseen, uudistettuun painokseen

Kirjan toinen painos kävi tarpeelliseksi kilpailuoikeuden voimakkaan kehityksen myötä. Vuoden 2011 marraskuun alusta voimaan tuli uusi kilpailulaki (948/2011). Kilpailulaissa uudistettiin lain systemaatiikka, minkä ohella muutettiin muun ohella yrityskauppavalvonnan aineellista testiä ja vahingonkorvaussäännöksiä. Myös menettelysäännökset kirjoitettiin pitkälti uusiksi. Samalla kun Kilpailuviraston toimivaltuuksia lisättiin, lakiin kirjattiin nyt ensimmäistä kertaa myös tutkinnan kohteena olevien elinkeinonharjoittajien oikeuksia koskevia säännöksiä. Allekirjoittanut on osallistunut uudistustyöhön asiantuntijana. EU:ssa useimmat ryhmäpoikkeusasetukset uudistettiin vuosina 2010 ja 2011. Kilpailuoikeuden siviilioikeudellinen soveltaminen (*private enforcement*) on lisääntynyt. Julkisia hankintoja koskevaa lainsäädäntöä on uudistettu mm. tehostamalla tarjoajien ja ehdokkaiden oikeusturvaa. On saatu myös merkittävää uutta oikeuskäytäntöä niin kotimaasta kuin ulkomailta. Kaikkia näitä ja monia muita uusia asioita käsitellään teoksen uudessa painoksessa. Lainsäädäntöä ja oikeuskäytäntöä on seurattu vuoden 2011 loppuun asti.

Teoksen peruskonsepti on säilytetty ennallaan. Tarkoituksena on edelleen tarjota lukijalle kilpailuoikeuden ydinsisältö muodossa, jossa mennään pintaa syvemmälle, mutta säilytetään sivumäärä kohtuullisena. Tavoitteena on osoittaa paitsi se, mikä kilpailuoikeudessa tällä hetkellä on olennaista, myös kuvata uusia kehityssuuntia ja ratkaisuaan odottavia ongelmia. EU:n ja Suomen kilpailuoikeuden aineel-

liset säännökset on pitkälti harmonisoitu, joten normistoa käsitellään yhtenä kokonaisuutena ja rinnakkain siten, että kunkin asiakokonaisuuden yhteydessä tuodaan esille relevantit erot, sikäli kuin sellaisia on osoitettavissa.

Tutkimukselliselta kannalta olen pyrkinyt ylläpitämään edellisessä painoksessa omaksuttua ongelmakeskeistä otetta. Taloudellisen toimintaympäristön muutokset ja kilpailuteorian uudet virtaukset heijastuvat yleensä viivellä ratkaisukäytäntöön. Kirjassa käydään keskustelua esimerkiksi markkinavoiman sääntelyn haasteista ja niiden ratkaisemisesta, SIEC-testin merkityksestä, määrahintakiellosta, horisontaalisissa ja vertikaalisissa ryhmäpoikkeusasetuksissa ja suunta- viivoissa tehdyistä valinnoista tai leniencyyn liittyvistä periaatteellisista kysymyksistä. Näiden ja muiden teoksessa käsiteltyjen asioiden suhteen on pyritty tuomaan esille paitsi tämänhetkinen oikeustila, myös tehtyjen valintojen taustalla olevia – usein eri suuntiin vieviä – näkökohtia. Kuten ennenkin, tekijä ottaa mielellään vastaan kritiikkiä ja parannusehdotuksia.

Kiitän Sanoma Pro Oy:tä teoksen julkaisemisesta ja kustannustoimittaja Saara Parkkalia teoksen toimittamisesta sekä Sirpa Hämäläistä kirjan taitosta.

Espoossa 8. päivänä helmikuuta 2012

Petri Kuoppamäki

Alkusanat

ensimmäiseen painokseen

Kirjan tarkoituksena on tarjota lukijalle kilpailuoikeuden ydinsisältö muodossa, jossa mennään pintaa syvemmälle, mutta säilytetään sivumäärä kohtuullisena. Ryhtyessäni kirjoitustyöhön tarkoitukseni oli saattaa ajan tasalle teokseni Kilpailuoikeuden perusteet (2000, 2. painos 2001). Näin laajan kirjoitushankkeen läpivienti ei nykyisessä tehtävässäni ole realistista kuin loma-aikoina. Kesähelteillä muutosten määrä osoittautui siinä määrin suureksi, että syntyi uusi teos. Kun sisällön ohella lähtökohdat muuttuivat työn edistyessä, kirjan nimeäminen uudelleen on perusteltua. Tavoitteeksi kiteytyi osoittaa paitsi se, mikä kilpailuoikeudessa tällä hetkellä on olennaista, myös kuvata uusia kehityssuuntia ja ratkaisuaan odottavia ongelmia.

Kirjan nimi Uusi kilpailuoikeus kuvaa ensinnäkin sitä, että oikeudenala on viime vuosina uudistunut voimakkaasti. EY:n kilpailuoikeuden modernisaatiolla eurooppalainen kilpailuvalvonta organisoitiin uudestaan. EY:n uusi perusasetus 1/2003 tuli voimaan 1.5.2004. Samana päivänä astui voimaan kilpailulain uudistus (L 2004/318), jolla kansallinen normisto aineellisoikeudellisesti harmonisoitiin EY-oikeuden kanssa. Kansalliset kilpailuviranomaiset soveltavat suoraan EY:n kilpailuoikeutta kaikissa niissä tapauksissa, joissa kilpailunrajoituksella voi olla vaikutusta EU-jäsenvaltioiden väliseen kauppaan. Nykyiset ryhmäpoikkeusasetukset perustuvat periaatteelle, jonka mukaan ainoastaan vahingollisimmat kilpailunrajoitukset on kielletty. Aiempaa talouspainotteisempaa lähestymis-

tapaa kuvaa se, että kaikkien vahingollisimpia kilpailunrajoituksia kuten paljaita kartelleja tai alimman sallitun hinnan määäämistä lukuun ottamatta tarkempaan tarkasteluun otetaan ne sopimukset, joiden osapuolilla on markkinavoimaa. Kilpailuviranomaiset keskittyvät haitallisimpien kilpailunrajoitusten käsittelyyn. Aiemmasta hallinnollisia resursseja sitoneesta poikkeuslupajärjestelmästä on luovuttu. Kilpailuviranomaisten resurssit on siirretty sopimusten ennakkokontrollista jälkikontrolliin. Lainsäätäjä on pyrkinyt helpottamaan vakavien kilpailunrajoitusten torjuntaa antamalla viranomaisille uusia valtuuksia ja myöntämällä helpotuksia kartellin paljastaville yrityksille. Myös yrityskauppoja koskevia säännöksiä on uudistettu niin EU:ssa kuin kansallisesti. Komissiossa valmistellaan määräävän aseman väärinkäyttöä koskevia suuntaviivoja, joita koskeva ensimmäinen luonnos on julkaistu. Kirjan viimeistely jäi odottamaan uutta hankintalainsäädäntöä. Tätä kirjoitettaessa EY:n vuoden 2004 hankintadirektiiveihin perustuva hallituksen esitys uudeksi hankintalainsäädännöksi on eduskunnan käsiteltävänä.

Havaitaan, että paljon on muuttunut. Kirjassa käsiteltäviä asioita painottaessani olen kiinnittänyt huomiota erityisesti siihen, millaisia valmiuksia uusi tilanne edellyttää kilpailuasioden parissa toimivalta. Koska 101 ja 102 artiklan merkitys on lisääntynyt, olen olennaisesti lisännyt EY:n kilpailuoikeuden osuutta. Kyse ei kuitenkaan ole niinkään siitä, että aineellinen oikeus olisi merkittävästi muuttunut. Muutettujen pykälien määrä voi aiheuttaa näköharhan. Itse asiassa suomalainen tulkintadoktriini oli jo ennen 1.5.2004 varsin lähellä EY:n kilpailuoikeutta. Harmonisointi oli helppo toteuttaa, koska EY:n kilpailuoikeus oli jo muodostunut luontevaksi osaksi kansallista järjestelmää. EY:n ja kotimaisen kilpailuoikeuden integroiminen oli ollut keskeinen tavoite kotimaisessa lainkäytössä 1990-luvun alkupuolelta 2000-luvun alkuvuosiin saakka. EY-oikeuden omaksuminen nyt myös lain tasolla ei merkitse sitä, että kotimainen traditio tai aikaisemmat ennakkotapaukset olisivat menettäneet merkityksensä. Vaikka pykälätasolla aineelliset normit on yhdenmukaistettu, niitä tulkittaessa huomioon on otettava soveltamisympäristö ja kytkennät muuhun oikeusjärjestykseen. EY-oikeuden omaksuminen ei todennäköisesti tule tarkoittamaan täysin identtistä soveltamista EU:n kaikissa osissa, esimerkiksi Utsjoella ja Napolissa, vaan lähinnä sellaista

– kieltämättä suhteellisen tarkkaa – yhdenmukaisuutta, jossa järjestelmän toimivuuden, ennakoitavuuden tai yritysten yhdenvertaisuuden kannalta haitallisia eroja ei päästetä syntymään. Tulevaisuus näyttää, millaiseksi EY:n kilpailuoikeuden soveltaminen kansallisella tasolla muodostuu. Toisaalta nykytilaa ymmärrämme paremmin kun tiedämme, mistä tulemme. Tätä alle viivatakseni ja kulttuurisen tuntemuksen avartamiseksi teoksessa on lyhyt historiallinen osuus, jossa mennään pitkälle menneisyyteen.

Keskeisenä valmiutena voidaan pitää myös riittävää kilpailuteorian hallintaa. Uudessa kilpailuoikeudessa on vähennetty yrityksille aiheuttavia hallinnollisia velvoitteita, mutta samalla lisätty yritysten omaa vastuuta toimiansa lainmukaisuudesta. Yritykset arvioivat itse sen, täyttääkö sopimus tehokkuuspuolustuksen edellytykset vai ei. Tarkoituksena on, että ryhmäpoikkeusasetuksia ja suuntaviivoja hyödyntäen yritys itse selvittää relevantit markkinat, yhteistyön tehokkuusvaikutukset ja mahdolliset haitat ja arvioi muutenkin kilpailuoikeudellisen asemansa. Kilpailuviranomainen ei tarkista sopimuksia etukäteen, mutta puuttuu menettelyyn ja määrää ankaria seuraamuksia, mikäli lakia on rikottu. Relevanttien markkinoiden määrittely, kilpailu- ja tehokkuusvaikutusten arviointi tai valistuneen mielipiteen antaminen sen suhteen, onko yrityksellä markkinavoimaa tai määräävää asemaa, edellyttää varsin hyvää kilpailuteorian hallintaa. Kansainvälisellä kentällä taloustiede on kilpailujuristien esperantoa, jonka avulla kommunikoidaan yli kansallisten rajojen. Pykälien, momenttien tai lain esitöiden ohella ja enenevästi niiden sijasta operoidaan konsepteilla. On korostettava, että kyse ei ole minkään valmiin mallin tai yksittäisen taloustieteellisen koulukunnan tutkimustulosten tai toimenpideohjelman omaksumisesta, vaan lakimiehen perinteisiä välineitä täydentävästä työkalupakista, jonka avulla tapauksia tutkitaan, taustalla olevia ilmiöitä ymmärretään, ongelmia ratkotaan ja informaatiotulvaa hallitaan. Kilpailuteorian soveltaminen ei tarkoita sitä, että aineelliset kysymykset siirtyisivät juristeilta taloustieteilijöille vaan sitä, että kilpailuoikeudellista argumentaatiota rikastetaan kilpailun taloustieteellä ja laajemmalla yhteiskuntatieteellisellä näkemyskellä. Olen välttänyt aikaisemmissa kirjoituksissani termin oikeustaloustiede käyttämistä lähinnä siitä syystä, että taloustieteen soveltaminen on kilpailuoikeudessa itsestään selvää. Kyse ei ole varsi-

naisesta siirtymästä oikeustieteestä taloustieteeseen, vaan siitä, että ratkaisun löytämisen kannalta hyödyllinen aines integroidaan osaksi kilpailuoikeudellista doktriinia. Ratkaisun on aina säilyttävä tuomioistuimen kontrollissa. Joustavuuden ohella on täytettävä riittävän ennakoitavuuden ja oikeusturvan vaatimukset. Tehokkuusvaikutusten selvittäminen ei myöskään tarkoita sitä, että esimerkiksi vapaus tai oikeudenmukaisuus menettäisivät tavoitteina merkityksensä, varsinkin kun asiaa tarkastellaan periaatteiden tai oikeuskulttuurin tasolla. Vaikka tehokkuus korostuu teknisellä pintatasolla ja useimmat tapaukset tuon välineistön avulla ratkaistaan, syvällisemmin tarkastellen kilpailuoikeus on eräänlainen markkinatalouden perustuslaki. Samoin kuin demokratiassa perustuslailla säädellään poliittisen ”hyödykkeen” eli vallan jakautumista sekä sallittuja ja kiellettyjä vallan turvaamisen tai tavoittelun keinoja, kilpailuoikeudella säädellään yritysten markkinoilla käyttämiä kilpailukeinoja. Järjestelmä luo perusteltuja odotuksia toimivuudestaan, mihin pyritään vastaamaan. Kilpailu on ilmiö ja ohjausmekanismi, ei autuaaksi tekevä voima, eikä se yksinään ratkaise yhteiskunnallisia ongelmia. Päinvastoin, se voi niitä lisätä. Samalla on selvää, että ilman riittävää kilpailua markkinatalousjärjestelmä ei voi toimia, kun taloudellisia resursseja ei käytetä tehokkaasti. Olen pyrkinyt vastaamaan osaltani haasteeseen integroidalla teokseen kilpailuteoreettista ainesta. Asiasta enemmän kiinnostuneet löytävät yksityiskohtaisen argumentaation laajahkosta väitöskirjastani Markkinavoiman sääntely EY:n ja Suomen kilpailuoikeudessa (Suomalaisen Lakimiesyhdistyksen julkaisuja, A-sarja N:o 239, Jyväskylä 2003), johon tässä tarkoituksessa olen teoksessani viitanut. Em. kirjaa voi käyttää tämän kirjan oheislukemistona. Muuta hyödyllistä kirjallisuutta löytyy lähdeluettelosta.

Tutkimukselliselta kannalta olen pyrkinyt kirjoittamaan ongelmakeskeisen teoksen. Uskoisin, että kirja palvelee myös käytännön tehtävissä toimivia. Käyttökelpoisuuden lisäämiseksi teoksen liitteiksi on otettu keskeisimmät säädökset. Toivottavasti teos löytää tiensä myös opetuskäyttöön. Allekirjoittanut ottaa mielellään vastaan kritiikkiä ja parannusehdotuksia.

Asianajaja, VT Hannu Pokela Asianajotoimisto Castrén & Snellmanilta ja johtaja, KTT Martti Virtanen Kilpailuvirastosta ovat ystävällisesti lukeneet käsikirjoituksen, mistä parhaimmat kiitokseni.

Kiitän WSOY:n asiantuntevia ja miellyttäviä kustannustoimittajia teoksen toimittamisesta. Kiitän myös Bookwell Oy:tä, joka on painanut teoksen.

Espoossa 21. päivänä toukokuuta 2006

Petri Kuoppamäki

Sisällys

ALKUSANAT NELJÄNTEEN, UUDISTETTUUN PAINOKSEEN	V
ALKUSANAT KOLMANTEEN, UUDISTETTUUN PAINOKSEEN ...	IX
ALKUSANAT TOISEEN, UUDISTETTUUN PAINOKSEEN	XI
ALKUSANAT ENSIMMÄISEEN PAINOKSEEN	XIII
LYHENTEET	XXVII
I KILPAILUOIKEUDEN PERUSTEET.....	1
1 Kilpailunrajoitukset ja taloudellinen kilpailu	2
2 Talousteoria ja käytännön kilpailupolitiikka	9
3 Miksi kilpailua suojellaan?	13
3.1 Allokatiivinen tehokkuustappio.....	15
3.2 Dynaaminen tehottomuus	17
3.3 Tulonsiirrot kuluttajilta monopoliyritykselle.....	18
3.4 Tehokkuuspuolustus.....	20
3.5 Kilpailu yhteiskunnallisesti tarkasteltuna	26
4 Oikeudellinen kehitys	28
4.1 Kilpailuoikeuden historiallinen tausta.....	28
4.2 EU:n kilpailuoikeus.....	31
4.3 Kehitys Suomessa	35
4.4 Vuoden 2011 kilpailulaki	42
5 Kilpailulain tavoitteet ja tulkinta	47

6	Kilpailulain soveltamisala	55
6.1	Asiallinen soveltamisala	55
6.1.1	Työmarkkinat	56
6.1.2	Maatalous	57
6.2	Alueellinen soveltamisala	59
6.3	Kilpailulain suhde EU:n kilpailuoikeuteen	60
6.4	Elinkeinonharjoittaja	65
6.5	Julkiset kilpailunrajoitukset ja kilpailuneutraliteetti	69
7	EU:n sisämarkkinaoikeus	82
7.1	Keskeiset periaatteet	82
7.2	Mitä sääntelyn tehokkuudella tarkoitetaan?	89
8	Valtiontuot	90
8.1	Valtiontuen tunnusmerkistön yleistä tarkastelua	90
8.2	Julkiset varat ja taloudellinen etu	91
8.3	Tuki myönnetään yritykselle	92
8.4	Toimenpiteen valikoivuus	92
8.5	Toimenpide vääristää tai uhkaa vääristää kilpailua	93
8.6	Toimenpide vaikuttaa jäsenvaltioiden väliseen kauppaan	94
8.7	Standstill-periaate	95
9	Kilpailuviranomaiset ja menettely pääpiirteittäin	96
9.1	Kilpailu- ja kuluttajavirasto	96
9.2	EU:n viranomaisverkosto	105
9.3	Markkinaoikeus	108
10	Seuraamukset kilpailusääntöjen rikkomisesta	109
10.1	Menettelyn kieltäminen	110
10.2	Puolustautumisoikeudet	114
10.3	Seuraamusmaksu	119
10.4	Leniency-menettely kartelliasioissa	133
10.5	Sopimusten pätemättömyys	143
10.6	Vahingonkorvaus	149

II	KILPAILUA RAJOITTAVAT SOPIMUKSET JA HYÖDYLLISTEN SOPIMUSTEN SALLIMINEN	167
1	Lähtökohtia.....	167
2	Kartellikiellon alaan kuuluvat sopimukset, päätökset ja yhdenmukaistetut menettelytavat	170
2.1	Vakavimmat kilpailunrajoitukset	171
2.2	Sopimus, päätös tai yhdenmukaistettu toiminta ..	174
2.3	Elinkeinonharjoittajien yhteenliittymät.....	176
2.4	Kielletty yhteistyö digitaalisilla markkinoilla	177
2.5	Konserninsisäiset sopimukset	184
2.6	Epäitsenäiset kauppaedustajat.....	186
2.7	Vähämerkitykselliset kilpailunrajoitukset	187
2.8	Rule of reason	189
3	Hyödyllisten sopimusten salliminen	191
III	HORISONTAALISET KILPAILUNRAJOITUKSET	203
1	Yleistä	203
2	Hintakartellit	209
3	Tarjouskartellit	228
4	Tuotannonrajoitukset ja markkinoiden jakaminen	233
4.1	Tuotannonrajoitukset.....	233
4.2	Markkinoiden jakaminen.....	235
4.3	Hankintalähteiden jakaminen	238
4.4	Kollektiivinen boikotti.....	240
4.5	Yrityskauppoihin liitetyt kilpailukieltosopimukset.....	241
5	Horisontaalisia sopimuksia koskevat ryhmäpoikkeukset	245
5.1	Tutkimus- ja kehityssopimukset.....	248
5.2	Teknologiansiirtosopimukset	253
5.3	Erikoistumissopimukset	255
6	Horisontaalisia sopimuksia koskevat suuntaviivat	257

IV	VERTIKAALISET KILPAILUNRAJOITUKSET	265
1	Johdanto	265
2	Kehitys EU:ssa	267
3	EU:n uuden mallin mukaiset ryhmäpoikkeusasetukset	269
3.1	Kehitys EU:ssa ja muutoksen taustaa	269
3.2	Vertikaalisia sopimuksia koskeva ryhmäpoikkeusasetus	273
4	Määrähinnoittelu	279
5	Muut kuin hinnoittelua koskevat vertikaaliset rajoitukset	287
5.1	Yksinomaisuussopimukset	288
5.2	Verkkokauppa.....	292
5.3	Selektiivinen jakelu	297
V	MÄÄRÄÄVÄN MARKKINA-ASEMAN VÄÄRINKÄYTTÖ... 305	
1	Yleistä.....	305
2	Määräävä markkina-asema	309
2.1	Määräävän markkina-aseman tunnusmerkistö....	311
2.2	Markkinarakenne, markkinakäyttäytyminen ja markkinatulokset	314
2.3	Riippuvuussuhteen merkitys.....	316
2.4	Relevanttien markkinoiden määrittely.....	322
2.4.1	Relevantit hyödykemarkkinat.....	324
2.4.2	Relevantit maantieteelliset markkinat.....	334
2.5	Kokonaisvaltainen tarkastelu	339
2.6	Yhteinen määräävä asema	345
3	Määräävän markkina-aseman väärinkäyttö	354
3.1	Väärinkäytön yleiset tunnusmerkit.....	354
3.2	Toimituksesta kieltäytyminen	364
3.3	Määräävässä asemassa oleva yritys ja immateriaalioikeudet	369
3.3.1	Yleistä	369
3.3.2	Väärinkäytön tyyppitilanteita.....	371
3.3.3	Magill ja IMS Health	373
3.4	Yksinomaisuussopimukset	378

3.5	Jälleenmyynti- ja käyttörajoitukset	381
3.6	Sidonta	382
3.7	Hintasyrjintä.....	396
3.7.1	Alueellinen hintasyrjintä.....	398
3.7.2	Hintaruuvi	399
3.7.3	Kansallisuuteen perustuva syrjintä	401
3.7.4	Kotimaista käytäntöä.....	402
3.7.5	Kilpailuun vastaaminen.....	403
3.8	Sallitut ja kielletyt alennuskäytännöt	407
3.8.1	Määräalennukset.....	409
3.8.2	Funktionaaliset alennukset	410
3.8.3	Uskollisuusalennukset.....	410
3.8.4	Tavoitealennukset	414
3.8.5	Sitovat alennukset	415
3.8.6	Algoritminen hinnoittelu	418
3.9	Saalistushinnoittelu	423
3.10	Ristisubventointi	427
3.11	Digimarkkinasäädös	433
3.11.1	Portinvartija	433
3.11.2	Vertailu SEUT 102 artiklaan	436

VI YRITYSKAUPPAVALVONTA.....439

1	Yrityskauppaavalvonnan tavoitteet ja merkitys kilpailuvalvonnessa.....	439
1.1	Yrityskauppojen kilpailuvaikutukset	441
1.2	Yrityskauppaavalvonnan suhde kilpailulain kieltoihin	445
1.3	EU:n yrityskauppaavalvonta.....	446
1.4	Suhtautuminen yrityskauppoihin Suomen kilpailupolitiikassa.....	451
1.5	Yrityskauppaavalvonnan tavoitteita ja periaatteita.....	452
2	Yrityskauppaavalvontaa koskevien säännösten soveltamisala ..	454
2.1	Yrityskaupan määritelmä	455
2.1.1	Määräysvallan hankkiminen.....	456
2.1.2	Liiketoiminnan hankinta	459

2.1.3	Sulautuminen	460
2.1.4	Toiminnallisesti itsenäisen yhteisyrityksen perustaminen	460
2.1.5	Yrityskaupan liitännäisrajoitukset	462
2.2	Liikevaihtorajat	463
2.3	EU:n sulautuma-asetuksen soveltamisala	466
3	Menettely pääpiirteittäin	468
3.1	Ilmoitusvelvollisuus	468
3.2	Yrityskauppailmoituksen käsittely Kilpailu- ja kuluttajavirastossa	471
3.3	Täytäntöönpanokielto	473
3.4	Ilmoitusvelvollisuuden ja täytäntöönpanokiellon laiminlyönnin seuraamukset	474
3.5	Yrityskauppaa koskevan asian käsittely markkinaoikeudessa	475
3.6	Asian ottaminen uudelleen käsiteltäväksi	475
4	Yrityskaupan kieltäminen ja ehtojen asettaminen	477
4.1	Kieltotunnusmerkistö	478
4.2	Määräävän markkina-aseman syntyminen tai vahvistuminen	480
4.3	SIEC-testi	483
4.4	Kilpailun olennainen estyminen	487
4.5	Tehokkuusvaikutukset ja failing company -puolustus	488
4.6	Ehtojen asettaminen	494
4.7	Yrityskauppavalvonnan varhaisia linjauksia	498
4.7.1	Horisontaaliset yrityskaupat	498
4.7.2	Vertikaaliset yrityskaupat	503
4.7.3	Monialayrityskaupat	506
4.8	Komission ratkaisukäytännön kehittyminen	508
4.9	Keskeinen tuomioistuinkäytäntö EU:ssa	510
4.10	CK Telecoms (Three/O2) – SIEC-testi ja näyttötaakka oligopolistisilla markkinoilla	512
4.11	KKV:n ratkaisukäytäntö ja Suomen tuomioistuinratkaisut	515

4.12	Analyyssimenetelmät ja komission suuntaviivat....	518
4.13	Kriittinen keskustelu ja uudistustarpeet.....	519
5	Komission yrityskauppavalvonnan suuntaviivojen uudistus – tiedonantoluonnos 2026	520
VII	JULKISET HANKINNAT	523
1	Johdanto	523
1.1	Julkisten hankintojen kansainvälisestä sääntelystä.....	524
1.2	Julkisten hankintojen sääntelyn tavoitteet ja keskeiset periaatteet	530
2	Julkisia hankintoja koskevien säännösten soveltamisala	538
2.1	Mitä tarkoitetaan julkisella hankinnalla?.....	538
2.1.1	Hankinnan yleismääritelmä	538
2.1.2	Hankintatyytit	541
2.2	Hankintayksiköt, joihin säännöksiä sovelletaan...	548
2.3	Kynnsarvot ja niiden merkitys.....	553
2.3.1	Yleistä	553
2.3.2	Hankinnan kokonaisarvon laskeminen....	556
2.3.3	EU:n sisämarkkinaoikeuden periaatteet....	558
2.3.4	Peruspalvelusektori	559
3	Hankinnoissa noudatettavat menettelysäännöt	561
3.1	Yleinen kilpailuttamisvelvoite.....	561
3.2	Poikkeukset kilpailuttamisvelvollisuudesta	564
3.3	Vaihtoehtoiset hankintamenettelyt.....	575
3.4	Tarjouspyynnölle asetetut vaatimukset.....	588
3.5	Kelpoisuutta vailla olevan ehdokkaan tai tarjoajan sulkeminen tarjouskilpailun ulkopuolelle.....	594
3.6	Tarjouksen hylkääminen	601
4	Hankinnasta päättäminen	605
4.1	Kokonaistaloudellisesti edullisimman tarjouksen valinta.....	605

4.2	Hankinnan keskeyttäminen ja velvollisuus uusia kilpailutus yhden tarjouksen tilanteessa	609
4.3	Kirjallinen hankintapäätös	610
5	Oikeusturvakeinot	614
5.1	Oikeussuojajärjestelmän kehityksestä.....	614
5.2	KKV:n hankintavalvonta.....	616
5.3	Valitus markkinaoikeudelle.....	619
5.4	Reaalikeinot	622
5.5	Hyvitysmaksu	625
5.6	Vahingonkorvaus	628
5.7	Tehottomuusseuraamus.....	633
5.8	Seuraamusmaksu ja sopimuskauden lyhentäminen.....	635
5.9	Hankintaoikaisu	638
5.10	Muut keinot hankintaratkaisun korjaamiseksi	640
6	Hankintaoikeuden saavutukset, haasteet ja kehitysnäkymät	640
LIITTEET		645
LÄHDELUETTELO		805
OIKEUSTAPAUSHAKEMISTO		837
ASIAHAKEMISTO		845